

Svetislav POP-CENIĆ

Krajem XVIII i u prvoj polovini XIX v. zemlje u Evropi, a među njima i Austrija, doživljavaju buran privredni razvoj. Ovaj razvoj je praćen povećanjem industrijskog potencijala i porastom ukupnog broja stanovništva, a posebno gradskog proletarijata. Iz tih razloga u ovim zemljama raste i potreba za sve većom količinom prehrambenih proizvoda. Radi zadovoljenja potreba u mesu Austrija nastoji da poveća trgovinsku razmenu sa susjednim zemljama, prvenstveno sa Srbijom, koja u to vreme ima znatne viškove u živoj stoci.

Na jugu Austrije, na granici prema Turskoj, a time i prema Srbiji, nalazila se Vojna granica. Njeno stanovništvo sastavljeno uglavnom na ovom sektoru od Srba, izbeglih ispred turskog zuluma, bilo je raspoređeno u vojne jedinice. Obaveza je bila za sve muške članove od 16 do 60 godina da budu vojnici spremni da se bore protiv Turaka. Ovaj značajan broj stanovnika — koji je po prirodi svoga zanimanja bio daleko od svake produktivnosti — trebalo je nahraniti. Ako pomenemo zemunski karantin i Zemun kao važnu saobraćajnicu na putu za Istok, onda nam slika austrijskih potreba za mesom izgleda još jasnija. Preostali višak stoke, kupljen u Srbiji koji nije bio utrošen u Austriji, a naročito svinje gonjene su iz Velike Kanjiže (na jugozapadu današnje Mađarske), gde je bilo glavno tržište, u Šopron, a odatle u Beč, Češku, Sasku, Bavarsku i Franačku. Broj svinja koji se svake godine izvezio iz Srbije u Austriju iznosio je preko 16.000, pored desetak hiljada goveda i ovaca.

Istovremeno i Srbija sa svoje strane ima puno interesa za trgovinu stokom sa Austrijom. Blizina tržišta koja je isključivala troškove transporta i smeštaja, kao i kalo kod dogona stoke bili su za izvoz u Austriju važan činilac. Uz to, za novac dobijen od prodate stoke mogla se odmah bez njegove razmene i rizika kupiti industrijska roba koje tada nije bilo u Srbiji. I ovako kupljena industrijska roba mogla se sada transportovati u Srbiju brzo i lako. Uz to, uoči prvog srpskog ustanka i u toku njegovog trajanja za prodatu stoku u Austriji Srbi su kupovali barut i oružje da bi se mogli tući s Turcima. Što se tiče ovog poslednjeg, austrijska administracija to nije zvanično dozvoljavala. Međutim, njeni se trgovci nisu pridržavali toga, a naročito onaj deo njenih podanika Srba koji su kao trgovci ponekad direktno zamenjivali krupnu stoku za oružje i municiju, pomažući tako borbu svojih saplemenika Srba u Turskoj.

Sva kupljena stoka u Srbiji morala je, naročito u početku XIX v., da se transportuje plivanjem preko Save u Austriju. To je bila obavezna

sanitarna mera, jer se verovalo da je to najbolji način za njenu dezinfekciju i garancija da će stoka zdrava dospeti u Austriju.

Međutim, i pored svih idealnih uslova za gajenje stoke u Srbiji (dobra i prostrana paša, hrastove šume pune žira — odlična hrana za stoku, mali turski nameti na nju i stočarska tradicija) i velike potrebe za njenim izvozom u Austriju, bilo je i faktora koji su destimulativno delovali na razvoj stočarstva u Srbiji i na njen izvoz u Austriju. To su bile mnogobrojne stočne zarazne bolesti. Skoro da nije bilo godine, ni okruga u Srbiji u kome nije bilo kakve zarazne bolesti u stoke. Slinavke i šapa, ovčjih boginja i prostrela bilo je negde manje, negde više. Ova situacija odnosi se uglavnom na prvu polovinu XIX v., kada nije bila organizovana veterinarska služba u Srbiji. Prisustvo navedenih bolesti u Srbiji, čak i kada se radilo o pojedinačnim slučajevima, bilo je za Austriju uvek znak za uzbunu i povod da se zabrani uvoz stoke iz Srbije. U pojedinačnim slučajevima i u doba nedostataka veterinara u Srbiji Austrija je slala svoje lekare i veterinare da se u Srbiji na licu mesta uvere o kojoj je bolesti reč. Takođe nije bilo godine a da u nekoj od mnogobrojnih provincija ogromne Turske imperije nije bilo goveđe kuge. U Bugarskoj, Vlaškoj i Bosni, kao susedima Srbije, bilo je nje takođe. To je bio još jedan razlog više za austrijsku bojazan da se preko Srbije iz ovih zemalja goveđa kuga ne uvuče u Austriju i takođe čest povod za stroge mere na svojim granicama, pa i za zabranu uvoza stoke iz Srbije.

U ovakvoj situaciji srpske vlasti su morale radi zaštite svoje stoke i radi nesmetanog izvoza u Austriju da osnuju karantine na svojim granicama prema Turskoj. Jedno vreme ih je bilo pet, uz osam polukarantina i bezbroj kordonskih straža koje su kao živi pokretni lanac išle granicama Srbije motreći da se niko ne uvuče u Srbiju sa stočnim sirovinama ili sa stokom koja bi mogla da bude uzrok prenosa stočnih zaraznih bolesti u Srbiju. Čak i granica na nekim mestima bila je ograđena visokim plotom, a negde su bili iskopani jendeci i napunjeni vodom da bi se na taj način sprečio ulazak ljudima i stoci u Srbiju. Organizovanje karantina duž granice Srbije, kao i mere preduzete u tom cilju, izvršeno je prema austrijskom uzoru.

Dr K. Nađ, karantinski lekar u Zemunu, bio je čak jedno vreme angažovan od strane kneza Miloša da nadgleda rad karantina u Srbiji (2).

Brojni karantini i polukarantini, kordonske straže i druge mere preduzete na granicama Srbije stajale su ovu poluvazalnu i još siromašnu zemlju dosta novaca i neprijatnosti od Turaka. Oni su bili teško opterećenje za srpski narod. Ali, Srbija je morala da radi tako ako nije želela svoju ekonomsku propast. Međutim, na taj način ona je spasavajući svoju kožu spasavala i Srednju Evropu i njen dalji deo od prodiranja stočnih zaraznih bolesti. Mnoge stočne zarazne bolesti bile su zaustavljene na granicama Srbije. U ovoj činjenici leži i veliki doprinos Srbije u suzbijanju stočnih zaraznih bolesti na međunarodnom planu (2).

Literatura

1. S. Pop-Cenić: Trgovina stokom u prvoj polovini XIX v. i stočne zarazne bolesti kao faktor koji je uticao na nju. Beograd, 1976 (spec. rad); — 2. D. Divljanović: Zdravstvena kultura valjevskog kraja u prvoj polovini XIX v. Beograd, 1971.

SOME SPECIFICITIES OF THE CATTLE TRADE BETWEEN SERBIA AND AUSTRIA IN THE FIRST HALF OF THE XIXth CENTURY

Svetislav POP-CENIĆ

Austria used to buy the surplus of the cattle fund from Serbia because meat was indispensable for nutrition of the population inhabiting the Military Border, Zemun and its quarantine in addition to the nutrition of the rest part of population throughout the great Austrian Empire.

Selling cattle in Austria, the Serbs had obtained their money, and bought different manufactures which they could not find in Serbia. In the XIXth century they had bought arms, too, which they needed for war against the Turks.

Although the two countries had referred one to another in many ways and in spite of the mutual interest, there were some significant factors which had unfavourable influence upon the cattle exportation from Serbia. First of all, those factors were cattle infective diseases (ox plague, foot and mouth disease, chicken pox, anthrax) which represented the cause for prohibition of the cattle importation to Austria. In order to protect its cattle fund and to import quite freely, Serbia had to organize a quarantine and numerous quarantine guards along the border toward Turkey. So, in that way, many cattle infectious diseases were suppressed and stopped not to penetrate into countries of the Middle Europe. That action had been a great contribution of Serbia on the international level.